

Леонід Пржебильський — зоолог, колектор, дослідник ссавців Київщини

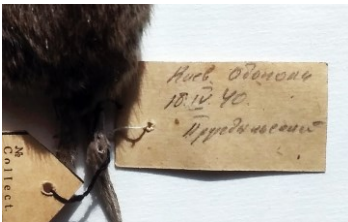
Ігор Загороднюк, Євгенія Улюра

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I., E. ULYURA. Leonid Przebysky, a zoologist, collector, researcher of mammals of Kyiv region. — An essay about a researcher who was interested in mammalogy from an early age and in 1938–1941 was an employee of the Zoological Museum of the Zoo-Biological Institute of the Ukrainian AS. The researcher paid special attention to collecting small mammals of Kyiv and its environs, including mice, voles, shrews, moles, and bats. His particular attention to bats led to an active cooperation with B. Popov, including being his assistant throughout the preparation of the monograph ‘Bats of Ukraine.’ There are 166 specimens of 14 mammal species collected by L. Przebysky during 1936–1941 stored in the NMNH.

Біографічні деталі

Пржебильський Леонід Антонович народився бл. 1922 р.¹, шкільні роки (можливо й дошкільне життя) провів у Києві. Під час навчання в школі відвідував міський гурток юних натуралістів, що базувався в приміщенні «колишньої» філармонії, у «Палаці юних піонерів», і яким керував досвідчений краснавець і педагог Федір Трескін. Як і всі гуртківці, здійснював багато виїздів у околиці Києва. Закінчив школу орієнтовно в 1937 р. (можливо, 1938) і потрапив на омріяну роботу в Академії наук, власне у відділ фауністики Зообіну (з 1939 р. як Інститут зоології АН УРСР), де працював у команді досвідчених зоологів — В. Антоновича, Б. Більського, Б. Попова. В Академії працював як асистент Б. Попова, допомагав збирати і впорядкувати матеріали до монографії «Кажани України» (Даревський 2014).

Відомі колекційні зразки охоплюють період 1937–1941 рр. і походять з Київщини. Часто збирав матеріал у заповіднику АН УРСР «Гористе». 10.07.1941 розрахований з ІЗАН у зв'язку з мобілізацією до РСЧА. Загинув у серпні 1941 р.

Рис. 1. Етикетка зразка *Microtus arvalis* № 4555 (ННПМ), підписана Л. Пржебильським. Фото С. Улюри.

¹ Рік уточнено за спогадами І. Даревського, який зазначив, що Леонід був старшим на два роки.

Ключові доробки в галузі теріології

Леонід Пржебильський був переважно натуралістом і колектором, який працював добре в команді. Його початки й доробки в зоології докладно описує І. Даревський у спогадах про своє київське життя і роботу в різних зоологічних центрах — гуртках, кафедрі зоології Київського університету та в Зоологічному музеї Академії наук, де вони були завжди разом (Даревський 2014). Пржебильський захоплювався вивченням локальної мікротеріофауни, приділяв увагу як мишоподібним гризунам, так і кажанам, що видно по зібраних ним колекційних матеріалах (див. далі).

Особливо відмічено І. Даревським пристрась Л. Пржебильського до дослідження кажанів, надто у підземних сховищах (у т. ч. й печерах Києво-Печерської Лаври), які вони відвідували й разом, послуговуючись свічками й ліхтарями. Ці дослідження, судячи з етикеток колекційних зразків, охоплюють період 1936–1941 рр., з виразним наростанням кількості зібраних зразків у часі й піком у 1940 р. (порядку 80 % всіх зразків).

Публікацій дослідника не знайдено. Відомо (спогади І. Даревського), що Леонід Пржебильський працював особливо багато як помічник Бориса Попова, який готував монографію про кажанів, згодом (помертно) видану як частина першого випуску «Фауни України» (Абеленцев & Попов 1956).

Чимало зразків ссавців, зібраних Л. Пржебильським, зберігається в ННПМ. Зокрема, у відділі зоології ННПМ є 116 екз. ссавців різних груп, у відділі палеонтології ННПМ — 50 зразків кажанів (опис: Годлевська 2013)¹: • мишовиді гризуни (29 *Micromys minutus*, 28 *Apodemus agrarius*, 9 *Mus musculus*, 8 *Arvicola terrestris*, 1 *Microtus oeconomus*, 29 *M. arvalis*), • кажани (10 *Myotis daubentonii*, 8 *Plecotus auritus*, 13 *Barbastella barbastellus*, 1 *Nyctalus noctula*, 21 *Eptesicus serotinus*), • землерийки (1 *Crocidura suaveolens*, 5 *Sorex araneus*), • кроты (3 *Talpa europaea*).

Всі зразки походять із Київщини, 1936–1941 рр. Географія зборів — Київ, Оболонь, Бортничі, Старосілля, Биківня. Матеріали Л. Пржебильського фігурують і в огляді живлення сов, де наведено результати розбору пелеток (26 проб), зібраних ним у 1938–1940 рр. в околицях Києва (Підоплічко 1963). У ННПМ є його колекційні збори інших груп, зокрема плазунів (напр. *Zootoca vivipara* з Биківні, 12.04.40) (Даревський 2014) і птахів (1940–1941 рр. з Броварів і Биківні) (С. Тайкова, особ. повід.).

У 1940 р. Л. Пржебильський працював у відділі палеонтології ІЗАН. В наказах ІЗАН є № 139 від 9.07.1940 про відрядження «до Львова у розпорядження геологічної партії Інституту геології АН УРСР для виконання колекторських робіт... з 14.07 до 1.10.[1940]» з метою збору для Зоомузею зразків викопних тварин, збору пелеток та інших зоологічних матеріалів.

¹ Зазначено, що на етикетках вказано ініціал «А», проте напевно мова має йти про «Л». Так само некоректно називати дослідника «Пржевальським» (у статті Р. Лихотопа з кол., 1990 р.).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Дослідник був дуже захоплений зоологічними дослідженнями, пошуками видів та препаруванням зразків. Очевидно, що це захоплення сформувалося ще з часу гурткової роботи. Як зазначає І. Даревський у своїх спогадах, їхня кружківська робота так поглинала час, що вони запускали шкільне навчання й окремі з кружківців мати проблеми з переходом у нові класи. Те саме було і згодом, вже у «дорослій зоології» — ця робота, як видно з описів і накопичених колекцій, поглинала їх повністю. Навіть бомбардування рідного міста 22.06.1941 вони зустріли на ранковому виїзді до Пущі-Водиці¹.

Леоніда Пржебильського як натхненного дослідника і колектора згадують різні колеги. Зокрема, й Б. Попов у огляді ссавців заповідника «Гористе» (окол. с. Старосілля вище Києва) згадує, що матеріали збиралися ним протягом 1937–1940 рр. спільно з такими співробітниками Інституту зоології АН УРСР, як В. Антонович, Б. Більський та Л. Пржебильський (Попов 1941). Є про нього окремий розділ і в огляді колекторів давніх теріологічних колекцій ННПМ, підготовлений автором (Загороднюк 2015).

Література

- Абеленцев, В. І., Б. М. Попов. 1956. Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera. *Фауна України. Том 1: Ссавці, випуск 1*. Вид-во АН УРСР, Київ, 229–446.
- Годлевська, Л. В. 2013. Рецентні рукокрилі в колекції палеонтологічного музею ННПМ НАН України. *Збірник праць Зоологічного музею*, **44**: 145–157.
- Даревский, И. С. 2014. Моя биография (герпетология и жизнь). *Труды Зоологического института РАН*, **318** (4): 292–325.
- Загороднюк, І. 2015. Колектори теріологічних колекцій Національного науково-природничого музею НАН України 1930-х років. *Внесок натуралістів-аматорів у вивчення біологічного різноманіття*. Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II, Берегове, 299–305.
- Підоплічка, І. Г. 1963. Матеріали до вивчення фауни дрібних ссавців погадковим методом. *Збірник праць Зоологічного музею*, № 32: 3–38.
- Попов, Б. М. 1941. Матеріали до фауни ссавців заповідника Гористе і його околиць. *Природа заповідника АН УРСР Гористе. Випуск 1*. Київ, 27–40.

ЗАГОРДНЮК, І., Є. УЛЮРА. Леонід Пржебильський — зоолог, колектор, дослідник ссавців Київщини. — Нарис про дослідника, який з малих років цікавився теріологією й у 1938–1941 роках був співробітником Зоологічного музею Зообіологічного інституту (згодом Інституту зоології) АН УРСР. Дослідник особливу увагу приділяв колекціям дрібних ссавців Києва та його околиць, зокрема мишей, полівок, землерийок, кротів і кажанів. Особлива увага до кажанів завершилася активною співпрацею з Б. Поповим, помічником якого був Л. Пржебильський упродовж усього часу підготовки видання «Кажани України». В колекції ННПМ є 166 зразків 14 видів ссавців, зібраних протягом 1936–1941 років.

---

¹ Як і автор, коли працював над цим нарисом, поки росіяни бомбардували це давнє місто, в якому вирости зоологами і Пржебильський, і Даревський, сотні інших колег.